

İLK TÜRK DEVLETLERİ

TÜRK ADININ ANLAMI

GEÇTİĞİ KAYNAK	ANLAMI
UYGUR YAZITLARI	Güç-kuvvet
ÇİN YILLIKLARI	Miğfer
DİVAN-I LÜGAT'İT-Türk	Olgunluk çağı
ZİYA GÖKALP	Kanun nizam sahibi

!Türk adı ilk defa Çin yıllıklarında geçmektedir.

!Türkiye adı 6.yy.dan itibaren Doğu Roma kaynaklarında Türkistan için kullanılan bir terimdir.

!Türk adı ilk defa Orhun Yazıtlarında görülmektedir.

!Türk Adı ilk defa Kök Türkler tarafından devletin resmi adı olarak kullanılmıştır

TÜRKLERİN ANA YURDU

DOĞU	Kingan Dağları
BATI	Hazar Denizi
KUZEY	Sibirya
GÜNEY	Hindikuş Dağları

TÜRKİSTAN GÖÇLERİNİN SEBEP VE SONUÇLARI

SİYASİ SEBEPLERİ	-Boylar arası mücadele -Dış baskılar -Yeni yurt edinme arzusu -Bağımsızlık düşüncesi
SOSYAL VE EKONOMİK	-Kuraklık -Salgın hastalıklar -Otlak ve tarım alanlarının darlığı -Nüfus artışı
SONUÇLARI	-Türkler ;göç ettikleri bölgelerde devlet yönetimi ve askeri teşkilatlanma açısından etkili oldular. -Göç ettikleri yerlerde yeni devletler kurdular. -Anadolu. Orta Avrupa, Suriye ve Sibirya'ya yerleştiler. -Türk boyları arasında dini, kültürel,ekonomik,siyasi ve sosyal farklılıklar oluştu. !Türk göçleri; boy beyleri önderliğinde disiplinli ve planlı bir hareket olarak gerçekleştirildiği için gidilen yerlerde yeni devletler kurulmuştur

TÜRK GÖÇLERİ

M.Ö.TÜRK GÖÇLERİ	-Çin'in kuzey batısındaki Kansu ve Ordos bölgelerine -İran üzerinden Mezopotamya ve Anadolu'ya -Sibirya'ya göç ettiler
M.S.TÜRK GÖÇLERİ	-Güneyde Çin -Batıda Avrupa Afganistan ve Kuzey Hindistan'da devlet kurdular

İSKİTLER SAKALAR	-M:Ö: 7. Yy.da Tanrı Dağları ile Fergana bölgesinde yaşadılar. -Daha sonra batıya göç ederek Karadeniz'in kuzeyine yerleştiler. -Yunanlılar İskit,İranlılar Saka olarak adlandırmışlardır. -Bozkırın atlı efendileridirler. -Ekonomileri çoğunlukla hayvancılığa dayanıyordu. -Üstü çadırlarla örtülü arabalar kullanırlardı. -Uzun etekli ceket ve pantolon kullanırlardı. -Ölülerini ilkel biçimde mumyalarlardı. -Gök tanrı inancına sahiptirler. -Altın ve gümüşten yapıma at koşumları kullanırlardı. -Eşyalarda Hayvan üslubu ile yapılmış resimler kullanmışlardır. !İskit Hükümdarı Tomris Bilinen ilk kadın Türk hükümdarıdır. ! Hipokrat, İskit ülkesinde kalmış ve İskit tıbbetini (tıp) öğrenmiştir.
------------------	--

İskitlerin İranlılarla olan mücadelesi ALP ER TUNGA DESTANININ konusunu oluşturur.
-İskit-Makedonya kralı Büyük İskender'in mücadelesi ŞU DESTANININ konusunu oluşturur.
! ŞEHNAME adlı eserinde Firdevsi İskit-İran mücadelesini anlatır.

ANAYUTTA KURULAN İLK UYGARLIKLAR

ANAV KÜLTÜRÜ MÖ 4500-1000	-Türkmenistan'ın Aşkabat yakınlarında kurulmuştur. -Yerleşik hayat yaşamışlardır. -Tuğladan evler yapmışlardır. -Dokumacılık gelişmiştir. -Toprak ve bakır eşyalar yapmışlardır. -Tarımla uğraşmışlardır. Koyun,keçi,sığır ve deve beslemişlerdir.
AFANASYEVO KÜLTÜRÜ MÖ 3000-MÖ 1700	Altay ve Sayan Dağlarının kuzeybatısındadır. -Avcı ve savaşçı bir topluluktur. -Atı evcilleştirmişlerdir. -Bakır eşyalar,çakmak taşından ok uçları,kemikten yapılmış iğneler kullanmışlardır.
ANDRONOVA KÜLTÜRÜ MÖ 1700-1200	-Altay-Tanrı dağları,Güney Sibirya ve Hazar denizinin doğusunda kurulmuştur. -Tunç ve bakırdan yapılmış eşyalar kullanmışlardır. -Hayvan figürlü süslemeler yapmışlardır. -At,binek ve yük hayvanı olarak kullanılmıştır.
KARASUK KÜLTÜRÜ MÖ1200-700	-Demir ilk defa bu kültürde işlenmiştir. -Yünlü dokuma ve keçe çadırlar kullanmışlardır. -Üzeri çadırlarla örtülü dört tekerlekli araçlar kullanmışlardır.
TAGAR KÜLTÜRÜ MÖ 700-100	Abakan bölgesinde görülür. -İki yüzü keskin hançer,ok uçları,iğne, bileklik, küpe,tarak gibi eşyalar kullanmışlardır.

İLK TÜRK DEVLETLERİ

	AVRUPA	ASYA
DEVLET	-AVRUPA HUN DEVLETİ -AVARLAR -BULGARLAR -MACARLAR	-ASYA HUN DEVLETİ -ÜRGİŞLER -KÖK TÜRK DEVLETİ -II.KÖK TÜRK DEVLETİ -UYGURLAR -HAZARLAR -TÜRGİŞLER -KIRGIZLAR -AK HUNLAR
BOY	-PEÇENEKLER -KIPÇAKLAR -UZLAR SİBİRLER	-BAŞKIRTLAR -KARLUKLAR -KİMEKLER

İLK TÜRK DEVLETLERİ

ASYA HUN (BÜYÜK HUN)	-Türkistan'da bilinen ilk teşkilatlı Türk devletidir. -Başkenti Ötüken'dir. -İlk bilinen hükümdarı TU-MAN (Teoman) dır. -Tu-man'nın (Teoman) Çin politikasını beğenmeyen MAU-DUN (Mete) babasının yerine tahta geçti. -Mau-dun (Metehan) döneminde; -Türkistan'daki Türk boyları birleştirildi. -Moğollar hakimiyet altına alındı. -Tunguzlar itaat altına alındı. -Yüceiler ortadan kaldırıldı. -Çin'e yapılan seferler sonucunda MÖ.200 yılında Hunlar ile Çinliler arasında antlaşma imzalandı. ! Doğu Asya tarihinde iki devlet arasında imzalanan ilk antlaşmadır. -! Çini etkisiz hale getire Mau-dun Türklerin Çinliler arasında asimile olma endişesiyle Çine yerleşmeyip,vergiye bağlamıştır. ! Türk-Çin savaşlarının temel nedeni İpek Yolunu kontrol etme arzusudur. _Asya Hun Devleti en geniş sınıra ulaştı. -İlk Türk devlet ve ordu teşkilatı kuruldu. -Mau-dun'dan sonra gelenler devletin bütünlüğünü koruyamadı ve devlet ikiye ayrıldı.
-------------------------	---

	<p style="text-align: center;">ASYA HUN DEVLETİ MÖ 58</p> <pre> graph TD A[ASYA HUN DEVLETİ MÖ 58] --> B[BATI HUN DEVLETİ MÖ 36] A --> C[GÜNEY HUN DEVLETİ 48] C --> D[KUZEY HUNLARI] C --> E[GÜNEY HUNLARI 216'DA YIKILDI] </pre>				
<p>KAVİMLER GÖÇÜ 375</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="284 521 432 622">TANIM</td> <td data-bbox="432 521 1497 622">Büyük Hun Devletinin dağılmasından sonra batıya yönelen Kuzey Hunları 4.yy.la kadar Hazar Denizi ile Aral Gölü arasında yaşadılar.Yeni katılımlar ile güçlenerek 375 tarihinde İtil (Volga) nehrini geçerek başlattıkları Avrupalı kavimlerin yer değiştirmesi olayına kavimler göçü denir</td> </tr> <tr> <td data-bbox="284 622 432 846">SONUÇLAR</td> <td data-bbox="432 622 1497 846"> <p>Avrupa 100 yıl karışıklık içinde kaldı.</p> <ul style="list-style-type: none"> -Avrupa'nın bugünkü milletleri oluştu. -Roma İmparatorluğu 395'te ikiye ayrıldı. -476'da Batı roma yıkıldı. -Toplumların güven sorunu ,merkezi krallıklar yerine feodalitenin kurulmasında etkili oldu. -Kilise ve Papalık güç kazanarak skolastik düşüncenin oluşmasını sağladı. -İlk çağın sonu,Orta çağın başlangıcı oldu. </td> </tr> </table>	TANIM	Büyük Hun Devletinin dağılmasından sonra batıya yönelen Kuzey Hunları 4.yy.la kadar Hazar Denizi ile Aral Gölü arasında yaşadılar.Yeni katılımlar ile güçlenerek 375 tarihinde İtil (Volga) nehrini geçerek başlattıkları Avrupalı kavimlerin yer değiştirmesi olayına kavimler göçü denir	SONUÇLAR	<p>Avrupa 100 yıl karışıklık içinde kaldı.</p> <ul style="list-style-type: none"> -Avrupa'nın bugünkü milletleri oluştu. -Roma İmparatorluğu 395'te ikiye ayrıldı. -476'da Batı roma yıkıldı. -Toplumların güven sorunu ,merkezi krallıklar yerine feodalitenin kurulmasında etkili oldu. -Kilise ve Papalık güç kazanarak skolastik düşüncenin oluşmasını sağladı. -İlk çağın sonu,Orta çağın başlangıcı oldu.
TANIM	Büyük Hun Devletinin dağılmasından sonra batıya yönelen Kuzey Hunları 4.yy.la kadar Hazar Denizi ile Aral Gölü arasında yaşadılar.Yeni katılımlar ile güçlenerek 375 tarihinde İtil (Volga) nehrini geçerek başlattıkları Avrupalı kavimlerin yer değiştirmesi olayına kavimler göçü denir				
SONUÇLAR	<p>Avrupa 100 yıl karışıklık içinde kaldı.</p> <ul style="list-style-type: none"> -Avrupa'nın bugünkü milletleri oluştu. -Roma İmparatorluğu 395'te ikiye ayrıldı. -476'da Batı roma yıkıldı. -Toplumların güven sorunu ,merkezi krallıklar yerine feodalitenin kurulmasında etkili oldu. -Kilise ve Papalık güç kazanarak skolastik düşüncenin oluşmasını sağladı. -İlk çağın sonu,Orta çağın başlangıcı oldu. 				
<p>AVRUPA HUN DEVLETİ 375-469</p>	<ul style="list-style-type: none"> -İlk hükümdarı Balamir'dir. -Uldız döneminde iki kol halinde hareket ederek Roma ve Anadolu'ya geldiler. Attila döneminde 434te Margos antlaşması 447de Anatolios antlaşmasını imzalayarak Doğu Roma kontrol altına alındı.451de Galya (Fransa) seferine çıktı.Daha sonra Batı Roma'ya yönelerek Roma'ya geldi Papanın araya girmesi sonucunda seferden geri dönüldü. -Attila'dan sonra gelenler devletin gücünü koruyamadı ve 469'da devlet yıkıldı. ! Avrupa'da kurulan ilk Türk Devletidir. !Hunların Avrupa'da devlet kurmaları ile Türk Kültürü Avrupa'ya yayılmış ve kavimler arası kültür alışverişi olmuştur. -! Bazı Avrupa kavimleri Türk ordu teşkilatı esas alınarak yeniden düzenlenmiştir. -!Hunlar,pantolon ve ceket giyme ,at koşumları ve atların eğitilmesi konusunda Avrupa'ya örnek olmuştur. !Almanların NİBELUNGEN DESTANI Hun-Germen mücadelesini anlatı 				
<p>I.KÖK TÜRK DEVLETİ 552-659</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Bumin Kaan önderliğinde Ötüken'de kuruldu. -İpek yolunu ele geçirmek isteyen İstemi Yabgu Akhunlara karşı Sasaniler ile ittifak yaparak 557de Akhun Devletini yıkarak devletlerini paylaştılar. -Daha sonra Sasani'lere karşı Doğu Roma ile ittifak yapıldı. Kök Türk Devleti 558de Doğu Roma'ya resmi heyet gönderdi. !Türkistan'dan Doğu Roma'ya gönderilen ilk resmi heyettir. !İpek Yolu ticareti Türkistan Türklerini dış politikasının temelini oluşturur. -*Ta-po Kaan döneminde Maniheizm benimsenmiştir.Bu durum halkın tepkisine neden olmuştur. <p style="text-align: center;">I.KÖK TÜRK DEVLETİ 582</p> <pre> graph TD A[I.KÖK TÜRK DEVLETİ 582] --> B[DOĞU (630) ÇİN] A --> C[BATI (659) ÇİN] </pre> <ul style="list-style-type: none"> ! Tarihte Türk adıyla kurulan ilk Türk devletidir. ! Bumin Kağanın ülkenin doğusunu,kardeşi İstemi Yabgunun batısını yönetmesi Türklerdeki ikili teşkilatlanmanın en önemli göstergesidir. 				
<p>II. KÖK RÜRK DEVLETİ (KUTLUK) 682-744</p>	<ul style="list-style-type: none"> Çin esareti altındaki Türkler, 682de Ötüken'i ele geçirerek bağımsızlıklarını kazandılar.En parlak dönemi Bilge Kağan dönemidir.Kardeşi Kül Tigin ve vezir Tonyukuk ile birlikte devleti yönetmişlerdir.744te Uygur saldırısı ile yıkılmışlardır. ! Orhun Kitabeleri (yazıtları) bu döneme aittir. Vezir Tonyukuk adına 728,Kül Tigin adına 732,Bilge Kaan adına 735te dikilmiştir. ! Türk Dili ve Edebiyatının ilk yazılı örnekleri Yenisey ve Orhun Yazıtlarıdır. !Tarihte bilinen ilk Türk alfabesi Kök Türk alfabesidir. 				

<p>UYGURLAR 744-840</p>	<p>Ay Tengride Kut Bulmuş Kutluk Bilge Kül Kaan tarafından Ordu-Balık (Karabalgasun) da kurulmuştur. Böğü Kaan çıktığı Tibet seferinde beraberinde Mani rahiplerini Uygur ülkesine getirerek Mani Dinini devletin resmi dini yaptı. ! Din değiştiren ilk Türk Devletidir. ! Uygurlar Mani Dininin etkisiyle yerleşik hayata geçen ilk Türk Devleti olmuştur. -840ta Kırgızlar tarafından yıkıldılar.Uygurlar daha sonra yeni devletler kurdular. KANSU UYGUR DEVLETİ (SARI UYGUR):Günümüzde Çin'in batısında yaşamaktadırlar. DOĞU TÜRKİSTAN(TURFAN) UYGUR DEVLETİ: Günümüzde Çin hakimiyetinde olan Sincan Uygur Özerk bölgesinde yaşamaktadırlar. (20 milyon) UYGURLAR; -Din değiştiren ilk Türk Devletidir. -Yerleşik hayata geçen ilk Türk Devletidir. -Uygur alfabesini kullanmışlardır. -Turfan Uygurları hareketli matbaa ve kağıt yapımını kullanmışlardır. ! Uygurlar borçalpı-verme ,kiralama,alım-satım,vasiyetnameler ve vakfiyeler gibi kanunlara ait belgeler hazırlamıştır. - Uygurlar İpek kağıt üzerine baskı yöntemiyle para basmış ve kullanmışlardır. -! Uygurlar minyatür sanatını uygulayan ilk Türk devletidir. -Uygurlar Moğolların Türkleşmesinde etkili olmuşlardır. -Uygur-Moğol kaynaşması Özbek ve Çağatay dillerini ortaya çıkardı. - Uygurların Göç ve Türeyiş destanları mevcuttur.</p>
-----------------------------	---

DIĞER TÜRK DEVLETLERİ

<p>KIRGIZLAR</p>	<p>-Günümüze kadar varlıklarını sürdüren Türk topluluğudur. -Uygurları yıkarak devlet kurdular. -Kurdukları ilk devlet Kitanlar tarafından yıkıldılar. !207de Moğol Hükümdarı Cengiz Han, Kırgızları hakimiyet altına aldı. -! Moğol hakimiyetini tanıyan ilk Türk kavmi Kırgızlardır. -19.yy. ilk yarısında Rus hakimiyetine girdiler. -1991de başkenti Bişkek olan Kırgızistan Cumhuriyetini kurdular.1 en uzun Türk Destanı olan Manas Destanı Kırgızlara aittir.</p>
<p>SİBİRLER (SABARLAR)</p>	<p>-Büyük Hun ve Kök Türk Devletine bağlı olarak yaşadılar. -Hazar Devletinin temel unsurunu oluştururlar. -6.yy. başlarında Kafkasları aşarak Anadolu'ya Giren Sibir'ler Kayseri,Ankara ve Konya'ya kadar ilerlediler. -Balak döneminde Doğu Roma ve Sasani'ler ile iyi ilişkiler kurdular. -Balak'ın ölümüyle yerine geçen eşi Boğarık Hatun askeri yönüyle ün saldı. ! Sibirya adını bölgede yaşayan bu Türk Kavminden almıştır.</p>
<p>AVARLAR</p>	<p>-4.yy.da Türkistan'da devlet kurdular. -Kurdukları devlet Kök Türkler tarafından yıkılınca batıya Kafkasklara yöneldiler. -562'de Romanya ve Macaristan'da devlet kurdular. -! 619 ve 626'da İstanbul'u iki defa kuşattılar. -805'te Franklar tarafından yıkıldılar. -! Devlet teşkilatı ve askeri konularda Slavları etkilediler. ! Üzenği ilk kullanan uygarlıktır.</p>
<p>HAZARLAR</p>	<p>Karadeniz'in kuzeyi ile Kafkasya arasında devlet kurdular. -Sasani Devletinin yıkılmasıyla Müslümanlar ile sınır oldular. ! Hz. Osman Döneminde ilk defa Müslümanlar ile karşılaştılar. -Türkler ile Müslümanlar arasındaki şiddetli karşılaşmalar Emevi'ler döneminde yaşandı. -! Emevilerin Arap milliyetçiliği politikası takip etmesi ve Arap olmayan Müslümanlara Mevali (yarı köle) gözüyle bakması bu mücadelenin en önemli sebebini oluşturur. -968'de Rus Kinezliği (krallığı) tarafından yıkıldı. -Hazarlar güçlü orduları sayesinde güvenli bir ülke kurdular.Yaşadıkları döneme "HAZAR BARIŞ ÇAĞI" denir. -Hazarlar arasında Hıristiyanlık,Musevilik, Müslümanlık ve Gök Tanrı dini hakimdi. !Musevilik Hükümdar ailesi arasında yaygındı. !Museviliği kabul eden ilk Tek Türk devletidir. !Günümüzdeki Karaim Yahudileri Hazar Türklerinin devamı niteliğindedir.</p>

BULGARLAR	<p>-Avrupa Hun'ları ile Ogurların karışımından oluşan kavimdir. -Kubrat'ın önderliğinde Büyük Bulgar Devletini kurdular. -Hazarların baskısı ile Devlet parçalandı.</p>
	<p>TUNA BULGAR DEVLETİ 679'da Kubrat'ın oğlu Asparuh tarafından kuruldu. !Yöneticileri Türk halkının büyük çoğunluğu Slav ırkındandır. -!728'de Müslümanların İstanbul'u kuşatmalarında Doğu Roma'nın yanında yer aldılar. -! 923'te kurum Han döneminde İstanbul'u kuşattılar. -! Boris Han döneminde Hıristiyanlığı kabul ettiler. 1018'de Doğu Roma tarafından yıkıldı.</p>
	<p>İTİL BULGAR DEVLETİ Başlangıçta hazar Hakanlığına bağlı olarak yaşayan İtil Bulgar Devleti ,bu devletin yıkılmasıyla bağımsız oldular. -Ticaretle uğraştılar. !Başkentleri Bulgar şehri 9.ve 13.yy. Avrupa'sının en önemli ticaret merkezi olmuştur. -Almış Hn döneminde İslamiyet'i kabul etmişlerdir. -!Doğu Avrupa'da İslamiyet'i kabul eden ilk Türk devletidir. -1237'de Altın Orda Hükümdarı Batu Han zamanında yıkıldılar.</p>
TÜRĞİŞLER	<p>Batı kök Türk'lerin bir koludur. -Baga Tarkan liderliğinde merkezi balasagun olan bir devlet kurdular. -!Baga Tarkan kendi adına para bastıran ilk Türk hükümdarıdır. -Sulu Kaan döneminde Maveraünnehir bölgesine giren Emevi'ler ile mücadele ettiler. ! Emevi'leri durdurarak Türkistan'ın Araplaşmasını engellediler. -Sulu Kaan'ın ölümünden sonra Sarı ve Kara Türgeşler olarak ikiye ayrıldılar. -766'da Karluklar tarafından yıkıldılar.</p>
KARLUKLAR	<p>-Kök Türk Devletine bağlı olarak yaşadılar. -II.Kök Türk Devleti yıkıldıktan sonra Basmil ve Uygurlar ile birlikte hareket ettiler. -766'da Türgeşlerin siyasi varlığına son verdiler. -Karahanlı Devletinin kurulmasında etkili oldular. -751 Talas Savaşında Müslümanların tanında yer aldılar. -1221'de Moğol hakimiyetine girerek siyasi varlıkları sona erdi. ! İslamiyet'i kabul eden ilk Türk topluluğudur. !Cengiz Han'a itaat eden ilk Müslüman Türk topluluğudur.</p>
MACARLAR	<p>-Fin-Ogur kavimleri ile Onogur kavimlerinin karışımından oluşmuş bir topluluktur. -Arpad liderliğinde bugünkü Macaristan'a yerleştiler. -11.yy. başlarında Hıristiyanlığı kabul ederek Türk kimliklerini zamanla kaybettiler. -! Macarlar, Germen kavimlerinin doğuya doğru yayılmasını engelleyerek Balkan Kavimlerinin Germenleşmesini engellemişlerdir. -1541'de Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine giren Macarlar 1699 Karlofça Antlaşması ile Avusturya'nın hakimiyetine girdiler.</p>
PEÇENEKLER	<p>-Kök Türk Devletine bağlı olarak yaşadılar. --Kök Türk Devleti yıkıldıktan sonra Balkanlara yerleştiler. -Devlet kuramamış, boy teşkilatı şeklinde yaşamışlardır. -! 10.yy. başında Ruslarla mücadele ederek Rusların güneye (Karadeniz) inmesini engellemişlerdir !Doğu Roma ordusunda yer alan Peçenekler ,Malazgirt Savaşında Selçukluların yanında yer almışlardır. -10.yy.dan itibaren Doğu Roma'ya karşı Çaka Bey'in yanında yer almışlardır. -Doğu Roma'ya karşı Çaka bey ile sefer hazırlıkları yaptıkları esnada Kumanların (Kıpçak) ani baskını ile dağılmışlardır</p>
OĞUZLAR	<p>-Türk boyları içinde en aktif ve en etkili boydur. -Kök Türk ve Uygurlara bağlı olarak yaşadılar. -Uygur Devleti yıkılınca batıya doğru göç ettiler. -Batıya gelenlerin bir bölümü Doğu Roma ordusunda yer aldı. !Malazgirt Savaşında Doğu Roma ordusundan ayrılarak Selçukluların yanında yer aldılar. !Günümüzdeki Gagavuzlar bu dönemdeki Oğuzların soyundan gelmektedirler.(Romanya-Dobruca) -Seyhun bölgesinde kalanlar Oğuz Yabgu devletini kurdular. 10.yy sonlarına doğru İslamiyet'i kabul ettiler. !Oğuzların İslamiyet'i kabul edenlerine Türkmen,Hıristiyanlığı kabul edenlerine Uz denir. ! Günümüzde Türkiye,Kıbrıs,Azerbaycan,Türkmenistan,İran Irak, Suriye ve Balkanlarda yaşayan Türklerin büyük çoğunluğu Oğuz Türklerindedir.</p>
KIPÇAKLAR	<p>-Kök Türklerin himayesinde yaşarken Karahitaylıların baskısıyla batıya doğru göç etmek zorunda kaldılar. -Doğu Avrupa'da Ruslarla mücadele ettiler. !Rusların Karadeniz'e inmesini engellediler. 1091'de Doğu Roma ile anlaşarak Peçeneklere büyük darbe indirdiler.</p>

(KUMANLAR)	-13.yy.da Moğol baskısı ile karşılaşınca bir kısmı Macaristan'a giderek Hıristiyanlığı kabul ettiler. -Yurtlarında kalan Kıpçaklar,Altın Orda Devletinin hizmetine girdiler. !Kıpçaklar Altın Orda Devletinin Türkleşmesinde etkili oldular. -Mısır'a giden Kıpçaklar, Eyyubi ve memluk ordusunda görev aldılar. !Kıpçaklar, Karadeniz Bölgesinin Türkleşmesinde etkili oldular. !Kıpçak-Rus mücadelesi Rus milli destanı olan İgor destanının konusunu oluştur. !Kıpçak-Oğuz mücadelesi Dede Korkut Hikayelerinin konusunu oluşturur. !Kıpçakların dilleri ve dini törenleri Romenleri etkilemiştir.
BAŞKIRTLAR (BAŞKURLAR)	-Ural Dağları çevresinde yaşadılar. -4.yy.dan 10.yy.la kadar çeşitli Türk boylarına bağlı olarak yaşadılar. -Cengiz Han döneminde Moğol Hakimiyetine girdiler. -13.yy.da Altın Orda Devletine bağlanarak İslamiyeti kabul ettiler. ! Günümüzde Rusya federasyonuna bağlı olarak varlıklarını devam ettirmektedirler
KİMEKLER	Altay Dağları ile İrtiş Irmağının orta bölgesinde yaşadılar. -Boy teşkilatı olarak yaşamışlar,devlet kuramamışlardır.

İLK TÜRK DEVLETLERİNDE KÜLTÜR VE UYGARLIK

DEVLET YÖNETİMİ	Türk Devletlerinde siyasi teşkilatlanmanın en üst basamağı il veya el (devlet) tir. ! İl kelimesi Türklerde barış anlamında da kullanılmaktadır.	
	DEVLETİ MEYDANA GETİREN UNSURLAR	1.BUDUN:Millet 2.HAKİMİYET:Egemenlik 3.ULUŞ: Ülke 4.OKSIZLIK: Bağımsızlık
	EGEMENLİK	Devletin emretme,icra etme hakkı,yetki ve kudretine sahip olmasıdır.Devlet kurulduğunda egemenlik gücü devletin askeri ,idari ve siyasi kurumları aracılığı ile yürütülmektedir.
	KUT	Gök tanrı tarafından Türk hükümdarına verilen devleti yönetme yetkisine denir. "Tanrı yarlık verdiği için özüm tahta oturdum. Dünyanın dürt köşesindeki milletleri düzenledim" Bilge Kağan
	HÜKÜMDAR	Türk Devletlerinde egemenliğin ve siyasi iktidarın en başta gelen unsuruydu.Türk Hükümdarı Şanyü,Kaan,Hakan,Han,Yabgu,İlteber,İdi-kut,erkin vb. Unvanlar kullanırdı.Türk Hükümdarı tanrı tarafından üstün güç ve yeteneklerle donatılırdı
	HÜKÜMDARIN TAHTA ÇIKIŞ ŞEKİLLERİ	-Rakipsiz aday olma -Askeri ve siyasi mücadeleyi kazanma -Ekberiyet sistemi (Büyük çocuk) -Meclis tarafından seçilme
	HÜKÜMDARIN ÖZELLİKLERİ	-Alplik -Bilgelik -Erdemlilik -Adillik
	HÜKÜMDARIN GÖREVLERİ	Türk Hükümdarı Kök Türk kitabelerine göre; -Halkını doyurmak -Giydirmek - Fetihlerde bulunmak -Sayıca az ise çoğaltmak -Refah içinde yaşatmak -Mali istikrarı sağlamak -Dirlik ve düzen sağlamak -Töreyi düzenlemek ve uygulamak -Adaleti sağlamak
	HÜKÜMDARLIK ALAMETLERİ	-Kotuz (Sorguç) -Davul -Silah -Otağ -Tuğ -Örgin (Taht)
	TÜRK CİHAN HAKİMİYETİ DÜŞÜNCESİ	Dünyanın Türk hükümdarının yönetimi altında yönetilmesidir.

	KURULTAY	<p>Devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı yerdir. !Avrupa Hunlarında SEÇKİNLER MECLİSİ,Hazarlarda İHTİYAR MECLİSİ, Tuna Bulgarlarında MİLLET MECLİSİ gibi Bazı meclisler mevcuttur</p> <p>KURULTAY ÜYELERİ -Hakan -Hatun -Boy Beyleri -Bağlı Beylik ve Devlet Yöneticileri -Komutanlar -İdari görevliler</p> <p>!Kurultay,hükümdarın ölümü,savaş zamanı,afetler,göç,isyen,başka devlete tabi olma gibi durumlarda olağanüstü olarak toplanırdı. -Kurultay üyelerine TOYGUN denirdi. -Kurultayın aldığı kararlar bağlayıcı niteliktedir. -Kurultay üyelerinin temsili niteliğinin olması,kanun yapma,hakan seçme,hakanı denetleme ,hakanın yetkilwerini kısıtlama ve hakanı azletme yetkilerine sahiptir. ! Kurultayın sahipolduğu bu haklar,kurultayın demokratik yapısını gösterir. -Büyük Hun devletinde kurultay senede üç defa toplanırdı. Birinci Kurultay;senenin başında yapılırdı.Genellikle dini mahiyettedir. İkinci Kurultay;İlkbaharda yapılır ve bağlılık kurultayı olarak nitelendirilir.Hun Boyları ve bağlı devlet ve beylik temsilcileri katılırdı.Bu kurultayda ülke meseleleri görüşülür,hükümdar seçimi yada onayı yapılırdı.Töreye gerekirse yeni hükümler konurdu. Üçüncü Kurultay;Sonbaharda yapılırdı.Ordu teftiş edilir,halk ve atların sayımı yapılırdı.Savaş kararı alınırdı. !Göktürklerde ise Kurultay,mayıs ayında toplanır,devlet işleri görüşülürdü.</p>				
	HÜKÜMET (AYUKI)	<p>Hükümdarın emirleri ve meclisin kararlarını uygulardı.Ayuki'nın başında AYGUCI veya ÜGE denilen başbakan bulunurdu. BUYRUK denilen hükümet üyeleri Ayukiya devlet işlerinde yardım ederdi.</p>				
	İKİLİ TEŞKİLAT	<p>Devlet sağ-sol,doğu-batı,kuzey-güney gibi ikili yönetime ayrılırdı.Hakan doğuda otururdu.Hükümdarın en yakınlarından biri YABGU ünvanıyla batıyı idare ederdi.Yabgu iç işlerinde serbest dış işlerinde hakana bağlı idi.TİGİN denilen hükümdar çocukları ile ŞAD denilen hanedan mensupları ülkenin çeşitli yerlerinde üst düzey yöneticiler olarak görev yaparlardı.</p>				
	ORDU	<p>Türkler ordu-millet bir topluluktur. -Kadın-erkek her Türk savaş zamanının da askerdir. !Hazarlar dışında paralı askerlik kurumu mevcut değildir. -Türk Kağanı her savaşta ordunun başında bulunur ve bizzat orduya komutanlık yapardı. -Ordu;merkez,sağ ve sol olmak üzere üç sistemli yapıya sahiptir. -Sınır boylarında ŞAD'ların liderliğinde ordu mevcuttur. !Türk ordu teşkilatının kurucusu Mete Handır.Onluk sistemi uygulamıştır.</p> <table border="1" data-bbox="459 1541 1485 1742"> <tr> <td data-bbox="459 1541 783 1641">SAVAŞ STRATEJİLERİ (SAVAŞA HAZIR DURURMA GELME)</td> <td data-bbox="783 1541 1485 1641">Keşif Seferleri ve Yıpratma Savaşlarıdır.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="459 1641 783 1742">SAVAŞ TAKTİĞİ (ORDUYU ETKİLİ KULLANMA)</td> <td data-bbox="783 1641 1485 1742">Pusu Kurma ve Geri Çekilmedir.(Sahte ri'cat,Bozkır,Hilal,Turan)</td> </tr> </table> <p>!Roma ordusunda onlu sistem uygulandı.Batıda ceket ve pantolon giyilmeye başlandı.Üzengi kullanıldı.Ruslar da Türk ordu sisteminden etkilendi.Çin askerleri Türkler gibi giyinmeye başladı.</p>	SAVAŞ STRATEJİLERİ (SAVAŞA HAZIR DURURMA GELME)	Keşif Seferleri ve Yıpratma Savaşlarıdır.	SAVAŞ TAKTİĞİ (ORDUYU ETKİLİ KULLANMA)	Pusu Kurma ve Geri Çekilmedir.(Sahte ri'cat,Bozkır,Hilal,Turan)
SAVAŞ STRATEJİLERİ (SAVAŞA HAZIR DURURMA GELME)	Keşif Seferleri ve Yıpratma Savaşlarıdır.					
SAVAŞ TAKTİĞİ (ORDUYU ETKİLİ KULLANMA)	Pusu Kurma ve Geri Çekilmedir.(Sahte ri'cat,Bozkır,Hilal,Turan)					
DİN	<table border="1" data-bbox="240 1944 424 2101"> <tr> <td data-bbox="240 1944 424 2045">ATALAR KÜLTÜ</td> <td data-bbox="424 1944 1513 2045">Türkler ölmüş atalarının ruhlarını kutsal kabul etmişler ve kendilerine yardım edeceklerine inanmışlardır. !Attila Hun mezarlarının Romalılar tarafından tahrip edilmesini savaş sebebi saymıştır.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="240 2045 424 2101">TABİAT KUVVETLERİNE</td> <td data-bbox="424 2045 1513 2101">TABİAT KUVVETLERİNE İNANMA:Türkler,dağ, Tepe,deniz,şimşek,gökgürültüsü gibi tabiat olaylarını kutsal saymışlardır.Ancak bu varlıklara</td> </tr> </table>	ATALAR KÜLTÜ	Türkler ölmüş atalarının ruhlarını kutsal kabul etmişler ve kendilerine yardım edeceklerine inanmışlardır. !Attila Hun mezarlarının Romalılar tarafından tahrip edilmesini savaş sebebi saymıştır.	TABİAT KUVVETLERİNE	TABİAT KUVVETLERİNE İNANMA:Türkler,dağ, Tepe,deniz,şimşek,gökgürültüsü gibi tabiat olaylarını kutsal saymışlardır.Ancak bu varlıklara	
ATALAR KÜLTÜ	Türkler ölmüş atalarının ruhlarını kutsal kabul etmişler ve kendilerine yardım edeceklerine inanmışlardır. !Attila Hun mezarlarının Romalılar tarafından tahrip edilmesini savaş sebebi saymıştır.					
TABİAT KUVVETLERİNE	TABİAT KUVVETLERİNE İNANMA:Türkler,dağ, Tepe,deniz,şimşek,gökgürültüsü gibi tabiat olaylarını kutsal saymışlardır.Ancak bu varlıklara					

<p>VE İNANIŞ</p>	<p>İNANMA</p> <p>GÖK TANRI DİNİ</p>	<p>tapınmamışlardır.Bahar mevsiminin başlangıcı NEVRUZ BAYRAMI olarak kutlanmıştır.</p> <p>Göktanrı tek yaratıcıdır ve dini sistemin merkezindedir.Gök Tanrı can veren,yaşatan,öldüren dir.Ahiret inancıda mevcuttur.</p> <p>YUĞ:Cenaze Töreni</p> <p>KURGAN:Mezar</p> <p>BALBAL:Mezarlara konulan insan biçiminde yontulmuş taş</p> <p>UÇMAĞ:Cennet</p> <p>TAMU:Cehennem</p> <p>KAM:Dini tören</p> <p>! Gök Tanrı dininin bir uzantısı olarak kabul edilen ŞAMANİZM gelecekte haber verme,sihir,büyü gibi gizli güçlerle uyaşılın yönüdür.</p> <p>! Göktanrı dininden başka dinker de Türkler arasında kabul görmüştür.</p> <p>Uygurlar:Budizm,maniheizm, Macar,Bulgar,Kuman,Uz,Peçenekler;Hıristiyanlık Hazarlar:Musevilik,Hristiyanlık,İslamiyet gibi.</p>
<p>SOSYAL VE İKTİSADİ HAYAT</p>		<p>-Halk sınıflara ayrılmadı.</p> <p>-Toplumda eşitlik esastı.</p> <p>-Kölelik ve soyluluk kavramları mevcut değildir.</p> <p>-Din adamları ayrıcalıklı sınıf oluşturmazdı.</p> <p>-Orta Asyanın geniş bozkırları Türkleri göçebe hayat tarzına zorlamıştır.</p> <p>-Türkler yazın yaylak kışın kışlaklarda yaşamışlardır.</p> <p>-Aile sosyal ve toplumsal hayatın en küçük birimidir.</p> <p>OĞUŞ (AİLE) → URUG (SÜLALE) → BOY → BUDUN (MİLLET)</p> <p>-Türkler yerleşik Hayata Uygurlar ile birlikte geçmişlerdir.</p> <p>-Türkler hayat tarzlarına uygun olarak ceket pantolon giyerlerdi.</p> <p>-Türkler;kemer,kemer tokası ve düğmeyi kullanan ilk uygarlıklardan biridir.</p> <p>-Türkler arasında cirit,güreş,okçuluk,ve binicilik sporları yapılmaktadır.</p> <p>-ekonominin temeli hayvancılıktır.</p> <p>-Tarıma elverişli alanlarda tarım yapılmaktadır.</p> <p>!Türk toplumunda TARGICI/TARICADI olarak bilinen çiftçi sınıfı mevcuttu.</p> <p>-Türklerin yetiştirdiği ilk tarım ürünü yonca ve mısırdır.</p> <p>-Tarımda sulamaya çok önem vermişlerdir.</p> <p>-! Hunların Altay bölgesinde yaptığı TÖTÖ KANALI günümüze kadar kullanılmaktadır.</p> <p>-Türkler hunlardan itibaren ticaret yolları üzerinde bulunan ülkelerle ticaret yapmışlardır.</p> <p>-Türkler,canlı hayvan,et,deri,kösele,kürk, kurutulmuş et ürünleri satmışlardır.</p> <p>-Komşu ülkelerden ise;ipek,ipekli kumaş,giyim eşyası ve tahıl gibi ihtiyaç maddelerini satın almışlardır.</p> <p>! İPEK YOLU:Çinden başlayıp Orta Asyayı aşarak Akdeniz ve Karadenizde sona eren ticaret yoluna denir.</p> <p>KÜRK YOLU:Hazar ve Bulgar ülkelerinden başlayıp Alştay ve Sayan Dağlarından İpek Yoluna paralel olarak Çin'e ulaşan yola denir.</p> <p>-Ticari uygulamada en yaygın kullanım aracı takas usulüdür.</p> <p>-Uygurlarda ödeme aracı olarak mühürlenmiş kumaş olan böz,resmi formatta basılı kumaş olan KUANPOYU kullanmışlardır.</p> <p>-Altın,gümüş,bakır madeni paralarda kullanılmıştır.</p> <p>-Uygurlar 8.yy.ortalarından itibaren kağıt parada kullanmışlardır.</p> <p>! Uygurlu tüccarlar kağıt paranın uluslar arası alanda kullanımını yaygınlaştırmışlardır.</p>
<p>YAZI DİL EDEBİYAT</p>		<p>-Türkçe Ural-altay dil ailesinin Altay kolundandır.</p> <p>Türklerin kullandıkları alfabeler</p> <p>GÖKTÜRK ALFABESİ:4 sesli, 26 sessiz,8 birleşik toplam 38 harften oluşur.! Türklerin kullandıkları ilk alfbedir.</p> <p>UYGUR ALFABESİ:3 sesli,5 sessiz toplam 18 harften oluşur.</p> <p>!Uygur alfabesi 8-18.yy.lar arsında kullanılmıştır.</p> <p>TÜRKLERİN KULLANDIKLARI ALFABELER</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Kök Türk 2.Uygur 3.Arap 4.Soğd 5.Kiril 6.Latin <p>!Almanların ve İngilizlerin ilk yazılı eserleri 750,Fransızların ise;842 tarihli ,ilk yazılı eserleri mevcuttur.</p> <p>!ESİK KURGAN'da M.Ö.5.yy ait 11 harflik iki satır yazı bulunmuştur.</p> <p>-Uygurlar ilk kez örgün eğitim kurumlarını oluşturmuşlardır.kütüphaneleri mevcuttur.</p>

	<p>! Uygurların bilim düzeyindeki bu gelişmişlik,onların diğer Türk ve komşu devletlerde katiplik vebürokratik yapmalarında etkili olmuştur.</p> <ul style="list-style-type: none">-Uygurlar kağıt ve matbaayı Avrupalılardan önce kullanmışlardır.-Uygurların çoğunluğu dini eserlerden oluşan-İlk Türk topluluklarından itibaren askeri eğitim çocuk yaşta başlayan en önemli eğitimidir-Türkler arasında zanaat ise;usta çırak ilişkisi içinde öğretilir.-Türkler arasında bilim ilerlemiştir.-Hipokrat tıp eğitiminin bir bölümünü İskit ler arasında tamamlamıştır.--! Uygurlar ceviz kabuğunda sakladıkları çiçek hastalığı mikrobunu salgın dönemlerinde deri üzerinde açtıkları çiziklere sürerekbir nevi aşılama yöntemini kullanmışlardır.-İskitlerden itibaren mumyalama tekniği kullanılmıştır.-Türkler arasında astronomi gelişmiştir.Ay,güneş ve yıldızların hareketleri takip dirmiştir.-Uygurlarda tıp gelişmiştir.Günümüze kadar gelen uygurlara ait bir tıp kitabında baş ağrısı,göz,kulak,burun,gibi hastalıklar hakkında bilgi bulunmaktadır.-! Türklerde OTACI denilen şifacılar halkın tedavisinde görev almışlardır.
SANAT	<ul style="list-style-type: none">-Konar-Göçer hayat tarzını benimseyen Türklerde taşınabilir sanat eserleri ön plana çıkmıştır.-Altın işlemeli kılıçlar,altın ve gümüş kemer tokaları,küpeler,ok mahfazaları, altın yada tunç heykeller,at koşum takımları ilk dönem Türk sanat eserleridir.-Çadır sanatı gelişmiştir.-KURGAN denilen anıt mezarlar yapmışlardır.-Uygurlar döneminde anıt mezarlar çadırdan esinlenerek kubbeli yapılmıştır.STUPA denilen kubbeli tapınaklar yapmışlardır.-Balbal geleneği heykelciliğin ilk örnekleridir.-uygurlar tapınaklarını süslemek için duvar resimleri (Fresko) yapmışlardır.-Uygurlar çini sanatını ve minyatürü kullanmışlardır.-Demircilik,dokumacılık,dericilik,meden ve ahşap işçiliğinde HAYVAN ÜSLUBU kullanılmıştır.